

Ο Βάνκας του Άντον Τσέχωφ

Στο διήγημα που ακολουθεί ο μεγάλος Ρώσος συγγραφέας Άντον Τσέχωφ προβάλλει με ρεαλισμό και ευαισθησία το θέμα της παιδικής βιοπάλης. Ο Βάνκας είναι ένα εννιάχρονο, ορφανό παιδί που οι συνθήκες της ζωής το αναγκάζουν να στερηθεί το πιο αγαπημένο του πρόσωπο, τον παππού του, και να βιώσει μακριά του τη σκληρότητα των ανθρώπων. Τραγικό και χιουμοριστικό στοιχείο συμπλέκονται στο διήγημα μέσα από την αθώα ματιά του μικρού αφηγητή-ήρωα.

Ο Βάνκας Ζούκοφ, ένα παιδάκι εννιά χρονών, δουλεύει εδώ και τρεις μήνες κάλφας στο τσαγκαράδικο του Αλιάχιν. Τη νύχτα της παραμονής των Χριστουγέννων δεν πλάγιασε. Περίμενε να φύγει το αφεντικό με τους μαστόρους για τον όρθρο. Και μόλις απόμεινε μονάχος στο μαγαζί, πήρε από το ντουλάπι του αφεντικού το καλαμάρι με το μελάνι, έναν κοντυλοφόρο με σκουριασμένη πένα, άπλωσε το χαρτί στο παλιοτράπεζο με τα εργαλεία και ετοιμάστηκε να γράψει. Προτού ζωγραφίσει το πρώτο γράμμα, γύρισε πολλές φορές το κεφαλάκι του κατά την πόρτα και το παραθύρι, ρίχνοντας κλεφτές, φοβισμένες ματιές, λοξοκοίταξε το μαυρισμένο εικόνισμα που ήταν σφηνωμένο ανάμεσα στα ράφια με τα καλαπόδια και αναστέναξε προσπαθώντας να λυτερώσει το λαιμό του από έναν κόμπο που τον έπνιγε. Ύστερα γονάτισε μπροστά στον τσαγκαράδικο πάγκο και άρχισε να γράφει:

Πολυαγαπημένε μου παππού Κωσταντή Μακάριτς.

Σου γράφω γράμμα. Σου εύχομαι καλά Χριστούγεννα και

ο Θεός να σου δίνει όλα τα καλά. Δεν έχω πια ούτε

πατέρα ούτε μάνα, μονάχα εσύ μου απόμεινες.

Ο Βάνκας κοίταξε κατά το σκοτεινό παραθύρι και κει πάνω στο σκοτεινό τελάρο που τρεμούλιαζε το φως του κεριού ζωντάνεψε τη μορφή του παππού του, του Κωσταντή Μακάριτς, νυχτοφύλακα στο σπίτι του κυρίου και της κυρίας Ζιβάρεφ. Ήταν ένα γεροντάκι κοντό και ξερακιανό, μα πολύ σβέλτο και ζωηρό κάπου εξηνταπέντε χρονών. Η όψη του ήταν πάντοτε γελαστή και τα μάτια του μπιρμπιλίζαν. Την ημέρα κοιμόταν στην κουζίνα ή έπιανε κουβεντολόι με τις μαγείρισσες και τη νύχτα τυλιγμένος σε μια φαρδιά προβατόγουνα έφερνε γυροβολιά το χτήμα χτυπώντας τη ροκάνα του.

Τον ακολουθούσαν τα σκυλιά του, η γριά Καστάνκα και ο Χέλης, έτσι τον έλεγαν, γιατί είχε μαύρη τρίχα και το κορμί του ήταν μακρουλό. Αυτός ο Χέλης ήταν ένα πολύ υπάκουο και παιγνιδιάρικο σκυλί. Γλυκοκοιτούσε όλο τον κόσμο, ξένους και δικούς, μα μπέσσα δεν είχε. Κάτω απ' αυτά τα παγνιδιάρικα βλέμματα και την ταπεινοφροσύνη έκρυβε μια φαρμακερή κακία Ιησούιτη! Ήταν μοναδικός να ζυγώνει κρυφά και να κόβει δαγκωνιά στο πόδι του διαβάτη, να τρυπώνει στο κελάρι ή να αρπάζει από το λαιμό την κότα του χωριάτη. Πολλές

φορές του είχαν λιώσει με τις μπαστουνιές τα πισινά του πόδια. Δυο φορές τον κρέμασαν στο δέντρο, κάθε βδομάδα τον σάπιζαν στο ξύλο και τον πετούσαν ψόφιο στο χαντάκι. Και όμως πάντα ζωντάνευε! Εφτάψυχος!

Αυτήν τη στιγμή, χωρίς άλλο, ο παππούς θα στέκεται μπροστά στην αυλόπορτα. Θα μισοκλείνει τα μάτια και θα αγναντεύει τα βαθυκόκκινα παράθυρα της εκκλησιάς του χωριού. Χτυπάει τα ποδήματά του στο κατώφλι να ζεσταθεί και ψιλοκουβεντιάζει με τις δούλες. Η ροκάνα κρέμεται στο ζουνάρι του. Τρίβει τα χέρια, κουλουριάζεται από το κρύο και με ένα γεροντικό γέλιο πειράζει τότε την καμαριέρα και τότε τη μαγεύει.

— Θα πάρετε λίγη πρέζα;, λέει στις γυναίκες και προσφέρει την ταμπακέρα του.

Οι γυναίκες παίρνουν ταμπάκο και φταρνίζονται και ο παππούς καταυχαριστιέται και ξεκαρδίζεται στα γέλια ευτυχισμένος. Δίνει και στα σκυλιά του πρέζα. Η Καστάνκα φταρνίζεται, στραβομουτσουιάζει και τρυπώνει σε μια γωνιά παραπονεμένη. Ο Χέλης, σεβαστικός πάντοτε, δε φταρνίζεται, κουνάει μονάχα την ουρά του...

Και ο καιρός είναι θαυμάσιος. Ησυχία, όλα διάφανα και δροσερά. Η νύχτα είναι σκοτεινή, και όμως ξεχωρίζεις όλο το χωριό με τις άσπρες του στέγες και τον καπνό που ανεβαίνει από τις καμινάδες, τα δέντρα ασημωμένα από την πάχνη, τις στοίβες του χιονιού. Ο ουρανός είναι σπαρμένος με αστέρια που λαμπυρίζουν χαρούμενα και ο γαλαξίας αστράφτει, έτσι που νομίζεις πως τον σφουγγάρισαν και τον έτριψαν με χιόνι για τις γιορτές...

Ο Βάνκας αναστέναξε, βούτηξε την πένα στο καλαμάρι και εξακολούθησε το γράμμα του:

Σου γράφω τα βάσανά μου, παππού. Χθες το αφεντικό με άρπαξε από τα μαλλιά, με τράβηξε στην αυλή και με ρήμαξε στο ξύλο γιατί εκεί που κουνούσα το μωρό με πήρε ο ύπνος. Την άλλη βδομάδα πάλι η κυρά μου είπε να καθαρίσω μια ρέγγα και 'γω άρχισα από την ουρά. Και τότε μου άρπαξε τη ρέγγα και την έτριβε στα μούτρα μου. Και οι καρφάδες του μαγαζιού όλοι με βασανίζουν. Με στέλνουν στην ταβέρνα να πάρω βότκα και με βάνουν να κλέβω το τουρσί του αφεντικού και κείνος με κοπανάει με ό,τι κρατάει στα χέρια του. Όσο για φαΐ, άσ' τα! Το πρωί ξεροκόμματο, το μεσημέρι κουρκούτι, το βράδυ πάλι ξεροκόμματο. Ούτε τσάι, ούτε λαχανόσουπα, όλα τα περιδροδιάζουν τα αφεντικά.

Με βάζουν και κοιμάμαι μπροστά στην πόρτα και όταν κλαίει το μωρό, εγώ δεν κλείνω μάτι, γιατί πρέπει να κουνάω την κούνια. Αγαπημένε μου παππού, για όνομα του Θεού, κάνε μου μια χάρη: πάρε με από δω, πάρε με στο σπίτι, στο χωριό, δεν αντέχω άλλο... Τα πόδια θα σου φιλήσω, όλη μου τη ζωή θα παρακαλώ το Θεό για σένα, πάρε με από δω, γιατί θα πεθάνω...

Ο Βάνκας ζάρωσε τα χείλη του από το παράπονο, σφούγγισε τα μάτια με τη μουτζουρωμένη του γροθίτσα και ένα λυγμός ανέβηκε στο λαιμό του.

Θα σου τρίβω ταμπάκο, θα παρακαλώ το Θεό και αν δε σ' ακούω, να με δέρνεις όσο βαστούν τα χέρια σου. Και αν δε βρίσκεται δουλειά για μένα, να γυαλίζω παππού τις μπότες του αφεντικού ή να βοηθάω τον τσοπάνη στη Φιέτκα. Παππού, αγαπημένε μου, δε μπορώ πια. Θα πεθάνω, να το ξέρεις! Θα 'ρχόμουν με τα πόδια στο χωριό, μα δεν έχω

παπούτσια και φοβάμαι το κρύο. Και όταν θα μεγαλώσω, εγώ θα σε ταΐζω και δε θα αφήσω κανένα να σου κάνει κακό. Και όταν πεθάνεις, θα παρακαλώ το Θεό ν' αναπαύσει την ψυχή σου, όπως κάνω και για τη μάνα μου την Πελαγία.

Που λες, παππού, η Μόσχα είναι μεγάλη πολιτεία. Όλο πλουσιόσπιτα και άλογα, άλογα να δουν τα μάτια σου! Πρόβατα όμως δεν είδα και τα σκυλιά δε δαγκώνουν.

Εδώ τα παιδιά δε γυρίζουν στα σπίτια να πουν τα κάλαντα, ούτε ψέλνουν στην εκκλησία και, ξέρεις, μια μέρα είδα σ' ένα μαγαζί να πουλάνε αγκίστρια με το δόλωμα επάνω και πιάνουν ό,τι ψάρι θέλεις. Είναι πολύ ακριβά και είδα ένα αγκίστρι που μπορεί να σηκώσει ολόκληρο γουλιανό δέκα οκάδες. Είδα και μαγαζιά που πουλάνε ντουφέκια. Ό,τι λογής θέλεις, σαν εκείνα που έχει ο αφέντης. Αυτά θα 'χουμε το λιγότερο εκατό ρούβλια το κομμάτι. Και στα χασάπικα πουλάνε τσαλαπετεινούς και πέρδικες και λαγούς, μα πού τα σκοτώνουν; Οι μαγαζάτορες δε λένε τίποτα.

Αγαπημένε μου παππού, όταν κάνουν το χριστουγεννιάτικο δέντρο στου αφέντη με τα γλυκά, ζήτησε για μένα ένα χρυσό καρύδι και κρύψε το στην πράσινη κασέλα. Παρακάλεσε τη δεσποινίδα Όλγα Ιγκνάτιεβνα και πες της: «είναι για το Βάνκα».

Αναστέναξε βαθιά και σύλωσε ξανά το βλέμμα του στο παραθύρι. Θυμήθηκε πως ο παππούς πήγαινε στο δάσος να κόψει έλατο για τον αφέντη και έπαιρνε πάντοτε μαζί και το εγγονάκι του. Τι όμορφα που ήταν! Ο παππούς σφύριζε, τριζοβολούσε ο πάγος στο μονοπάτι και ο Βάνκας τα άκουγε όλα και σφύριζε κι αυτός. Πολλές φορές ο παππούς, προτού κόψει το έλατο, κάπνιζε την πίπα του ή έπαιρνε πρέζα και όλο κορόιδευε το εγγονάκι που τουρτούριζε. Τα ελατάκια κουκουλωμένα με χιόνι, παγωμένα, καρτερούσαν ακίνητα: Ποιο έχει σειρά να πεθάνει; Ξαφνικά, ένας λαγός ξεπετιέται πάνω στις στοίβες του χιονιού. Ο παππούς δεν κρατιέται πια, βάζει τις φωνές:

— Πιασ' τον, πιάσ' τον! Άι! Διάολε τρικέρη!

Ο παππούς έσερνε το κομμένο ελάτι ως το σπίτι του αφέντη και κει άρχιζε το στόλισμα. Και πρώτη και καλύτερη η δεσποινίς Όλγα Ιγκνάτιεβνα, η αγαπημένη του Βάνκα. Όταν ζούσε ακόμα η Πελαγία, η μάνα του Βάνκα, ήταν καμαριέρα της κυράς και η δεσποινίς Όλγα φόρτωνε το Βάνκα γλυκά και για να περάσει την ώρα της τον μάθαινε να διαβάζει, να γράφει και να λογαριάζει ως το εκατό. Και όχι μονάχα αυτά. Τον έμαθε να χορεύει και καντρίλιες. Μα σαν πέθανε η Πελαγία, έστειλαν το ορφανό στον παππού του στην κουζίνα και από κει στη Μόσχα ψυχογιό στον Αλιάχιν, τον τσαγκάρη.

img11_6

Φώτης Κόντογλου, Χατζή Ουστάς Ιορδάνογλου

και ο γιος του Όμηρος

Έλα γρήγορα, αγαπημένε μου παππού, για όνομα του Θεού. Σε παρακαλώ, πάρε με από δω! Λυπήσου με το δύστυχο ορφανό, γιατί όλοι με δέρνουν και πεινάω πολύ. Και έχω τόση στενοχώρια που δεν ξέρω πώς να σου την πω. Όλο κλαίω, παππού. Και μια μέρα το αφεντικό μού 'δωσε μια στο κεφάλι με το καλάποδι, τόσο δυνατά που έπεσα κάτω και

έλεγα πως δε θα σηκωθώ. Δεν είναι ζωή αυτή, χειρότερη και από του σκύλου...

Χαιρετίσματα στην Αλιόνα, στον Ιγκόρ το στραβό και στον αμαξά. Και τη φυσαρμόνικά μου να μην την δώσεις σε κανέναν. Ο εγγονός σου, Ιβάν Ζούκοφ, αγαπημένε μου παππού, έλα.

Ο Βάνκας δίπλωσε το γράμμα στα τέσσερα και το έβαλε στο φάκελο που είχε αγοράσει την προηγούμενη μέρα ένα καπίκι. Ύστερα, σκέφτηκε λίγο, βούτηξε την πένα στο καλαμάρι και έγραψε τη διεύθυνση:

Για τον παππού. Στο χωριό.

Έξυσε λίγο το κεφάλι του, ξανασκέφτηκε και πρόσθεσε στον φάκελο:

Κωσταντή Μακάριτς.

Ευχαριστημένος που δεν τον ενόχλησε κανείς, έβαλε το κασκέτο του και χωρίς να ρίξει απάνω του την ξεσχισμένη γουνίτσα πετάχτηκε στο δρόμο με το πουκάμισο μονάχα.

Τα παιδιά του χασάπικου που είχε ρωτήσει την προηγούμενη μέρα του είχαν πει πως έριχναν τα γράμματα σ' ένα κουτί και αποκεί τα κουβαλούσαν σε όλο τον κόσμο με τρόικες που έχουν βροντερά κουδουνάκια και μεθυσμένους αμαξάδες.

Γρήγορα γρήγορα ο Βάνκας έτρεξε στο κοντινότερο κουτί και πέρασε το πολύτιμο μήνυμά του στη χαραμάδα.

Ύστερα από μια ώρα κοιμόταν με σφιγμένες τις γροθίτσες νανουρισμένος από τις γλυκές ελπίδες του. Ονειρευόταν το πατάρι στο χωριό. Ο παππούς κάθετα στο πατάρι και τα πόδια του κρέμονται. Διαβάζει το γράμμα στις δούλες... Και ο Χέλης φέρνει σβούρα το πατάρι κουνώντας την ουρά του...

Ά. Τσέχωφ, Διηγήματα, μτφρ. Κυριάκος Σιμόπουλος, Θεμέλιο

*ροκάνα: είδος ξύλινου κρόταλου που παράγει έναν ξερό και δυνατό ήχο *γουλιανός: ψάρι των γλυκών νερών *τρικέρης: με τρία κέρατα (χαρακτηρισμός του διαβόλου) *καπίκι: ρωσικό νόμισμα *τρόικα: ρωσικό έλκνηθρο που το σέρνουν τρία άλογα